

EESTI PIMEDATE RAAMATUKOGU 2005. AASTA ARUANNE

I ORGANISATSIOON JA JUHTIMINE

Eesti Pimedate Raamatukogu põhiülesanne on valmistada, koguda, säilitada ning laenutada nägemispuudega inimestele heli- ja punktkirjas teavikuid.

Aastal 1994 loodi tollase Eesti Pimedate Ühingu helistuudiost sihtasutus, mis tegevusvaldkondade liitmise tulemusel arendati Sihtasutuseks Eesti Pimedate Raamatukogu. Alates 2001. aastast anti Sotsiaalministeeriumi vastutusalas olnud sihtasutus Kultuuriministeeriumi vastutusalasse.

Nägemispuudega inimeste poolt loodud ja nende eestvedamisel arendatud sihtasutus ei suutnud projektipõhiselt rahastatuna raamatukoguteeninduse üldise arenguga kaasas käia. Vajadus raamatukogu stabiilsemalt rahastada ning tagada pimedatele ja vaegnägijatele teavikute parem kättesaadavus tingis Eesti Pimedate Raamatukogu üleviimise riigieelarvest finantseerimisele.

Vastavalt kultuuriministri 11. novembri 2003. a. määrusele nr. 18, millega muudeti Eesti Hoiuraamatukogu põhimäärust, hakkas Eesti Hoiuraamatukogu filiaalina alates 1. jaanuarist 2004 tööle Eesti Pimedate Raamatukogu.

Eesti Hoiuraamatukogu rendib Eesti Pimedate Raamatukogule ruume Põhja-Eesti Pimedate Ühingule kuuluvas hoones Tondi 8a, 11313 Tallinn.

Vastavalt Pimedate Raamatukogu 29. märtsil 2004. aastal kinnitatud põhimäärusele juhib raamatukogu tegevust direktor.

Raamatukogu tegevust nõustab nõukogu, millesse kuuluvad esindajad Kultuuriministeeriumist, Haridus- ja Teadusministeeriumist, Sotsiaalministeeriumist, Rahvusraamatukogust, Hoiuraamatukogust, Lääne Maakonna Keskraamatukogust, Pimedate Liidust ja Pimedate Raamatukogust.

Nõukogu pidas 2005. aastal ühe koosoleku. Sellel arutati raamatukogu 2004. aasta töö tulemusi, 2005. aasta tegevust jaanuarist maini ja lugejauuringu esmaseid tulemusi. Nõukogu liikmed tegid ettepanekuid raamatukogu töö täiustamiseks ning osalesid puuteraamatute näituse avamisel.

II KOGUD

Aasta 2005 lõpul oli laenutuses:

- heliraamatuid 3315 eksemplari;
- punktkirjas raamatuid 872 eksemplari;
- tavakirjas raamatuid 330 eksemplari;
- ajakirju 47 aastakomplekti.

Aastal 2005 on valmistatud:

- eestikeelseid heliraamatuid 43 nimetust, 546 originaaltundi, kokku 3227 kuulamistundi;
- venekeelseid heliraamatuid 7 nimetust, 101 originaaltundi, kokku 507 kuulamistundi;
- heliajalehti ja -ajakirju 309 originaaltundi, kokku 23 137 kassetil, 14 471 komplekti;
- punktkirjas trükiseid (v.a. õpikud) 42 nimetust, 11543 punktkirjalehekülge originaalteksti, kokku 25151 punktkirjalehekülge;
- punktkirjas õpikuid 1 nimetus, 358 punktkirjalehekülge originaalteksti, kokku 716 punktkirjalehekülge;
- nägemispuudega inimeste elu kajastavat heliajakirja “Epüfon” 9 numbrit.

Igast eestikeelsest heliraamatust on üldjuhul valmistatud 5-6 ja venekeelsest heliraamatust 5, igast heliajalehest ja -ajakirjast kuni 160 ning igast punktkirjas raamatust 2 ja ajakirjast kuni 6 eksemplari.

Teavikute arvestuse pidamiseks ja laenutamiseks on kasutusel raamatukogundustarkvara Kirjasto 3000. Raamatukogu on sõlminud internetipõhise tarkvara Urram kasutuslepingu. Alates teisest poolaastast on uued teavikud sisestatud mõlema tarkvara andmebaasidesse.

Raamatukogus heliraamatutena salvestatavate ja punktkirjas trükitavate raamatute valiku põhimõtted:

- jälgitakse, et raamatud vastaksid võimalikult erinevale maitsele ja huvitaksid võimalikult paljusid lugejaid;
- arvestatakse lugejate konkreetsete soovidega;
- arvestatakse koolides (ka kõrgkoolides) soovitatava ilukirjandusega;
- arvestatakse temaatilise kirjanduse mitmekülgse valiku pakkumisega;
- edastatakse nägemispuudega inimesi käsitlevat kirjandust;
- edastatakse kaasaegset väärtkirjandust, mille üle otsustatakse ajakirjanduses ilmunud retsensioonide järgi.

Raamatute kättesaadavuse probleemi on aidanud lahendada see, et Hoiuraamatukogu on laenutanud Pimedate Raamatukogule oma kogudes olevaid raamatuid vajalikuks ajaks ja arvestanud oma ostudel võimalusel ka Pimedate Raamatukogu soove.

Kogusid on täiendatud lisaks enda valmistatud teavikutele ka heliraamatute ostmise ja vahetamise teel. Heliraamatuid on ostetud MTÜ-lt Pimedate Infoühing Helikiri, Audioraamat OÜ-lt, AS-lt Kirjastus Elmatar, Ismart OÜ-lt ja kauplustest. Venekeelseid heliraamatuid on vahetatud Leedu Pimedate Raamatukoguga. Põhja-Eesti Pimedate Ühing on raamatukogule üle andnud vabatahtlike esitajate salvestatud, Pimedate Infoühing Helikiri projektide alusel valmistatud ning AS Kirjastus Elmatar enda valmistatud heliraamatuid.

III TEAVIKUTE LAENUTAMINE

Kasutuseeskirjas on sätestatud, et raamatukogu teenindab helikandjatel, punktkirjas ja elektrooniliste teavikute laenutamisel nägemispuudega või mõne muu tavakirjas teksti lugemist takistava puudega inimesi ning nägemispuudega inimeste tegevust, rehabiliteerimist ja õpetamist käsitlevate tavakirjas teavikute laenutamisel kõiki soovijaid. Kui lugeja on nägemispuudega või mõne muu tavakirjas teksti lugemist takistava puudega, annab ta allkirjastatud kinnituse lugejakaardile.

Niisuguse määratluse koostamisel on püütud ületada seadustevahelisi vastuolusid, järgida autoriõiguse seaduse § 19 lõikes 9 sätestatud ning seda, et teavikuid laenutatakse just neile inimestele, kellele need on valmistatud.

Kogudes olevaid teavikuid laenutati vahetult raamatukogust, posti ja raamatukogudevahelise laenutuse teel.

Aastal 2005 oli:

- heli- ja punktkirjas raamatute laenajaid 119, kusjuures aasta jooksul lisandus 32 laenajat;
- heliajalehtede ja -ajakirjade posti teel laenajaid 220;
- posti teel teenindatavaid üksiklugejaid 35;
- posti teel teenindatavaid raamatukogusid, asutusi ja organisatsioone 15;
- laenutusi 5020;
sh heliajalehtede ja -ajakirjade laenutusi posti teel 527;
laenutusi raamatukogudevahelise laenutuse teel 341.

Alates oktoobrist lisas raamatukogu senistele lahtiolekuaegadele teisipäevast neljapäevani täiendava aja esmaspäeval.

Raamatute laenutuste arv vahetult raamatukogust on võrreldes 2004. aastaga suurenenud üle kahe korra. Pidevalt on suurenenud ka maakondades elavate Pimedate Raamatukogust teavikuid posti teel laenavate lugejate arv.

Mitme maakonna keskraamatukogud on tellinud nägemispuudega inimeste teenindamiseks Pimedate Raamatukogust teavikuid raamatukogudevahelise laenutuse teel. Seda on teinud ka linna- ja maaraamatukogud ning hooldekodud.

Raamatukogu on võõrandanud omavalmistatud või Pimedate Infoühingult "Helikiri" ostetud teavikuid Tartu Linna Keskraamatukogule ja Pärnu Keskraamatukogule, kes korraldavad nende laenutamist vastavalt Osäühingu Epitar raamatukogu ja Lääne-Eesti Pimedate Ühingu raamatukogu kaudu.

Ülevaate saamiseks raamatukogu teenuste kasutajatest ja nende vajadustest viis raamatukogu 2005. aastal läbi lugejauuringu. Selle ankeedis selgitati välja kuulamiseadmete olukord ning soovid raamatukogu edasise töö korraldamiseks. Lugejauuringu tulemusel lisandus 19 heliajakirjanduse ja 2 elektrooniliste ajalehtede kasutajat.

IV HELIKANDJATEL TEAVIKUTE VALMISTAMINE

Raamatukogus valmistati heliraamatuid, heliajalehti ja heliajakirju.

Heliraamatute valmistamise mahu suurendamine tingis uute teksti esitajate otsimise vajaduse. 2005. aastal on katsetatud 5 näitleja lugemist.

Kuna CD-mängijad ei jäta meelde kohta, kus heliraamatu kuulamine katkestatakse, teeb see nägemispuudega inimestele kuulamise ebamugavaks. Raamatukogu on välja töötanud niisuguse mp3 formaadis salvestamise süsteemi, mis annaks kuulajatele võimalikult suure mugavuse. On valmistatud ja arhiveeritud CD-dele mp3 formaadis venekeelseid

heliraamatuid ning heliajakirja “Epüfon” ja infolehte “Kuukiir”. Restaureeriti ja salvestati CD-dele heliraamat, mille originaaltekst oli salvestatud helilintidele aastal 1974.

Evitatud on CD-del heliraamatute valmistamist ja CD-dele salvestatu kassetidele paljundamist võimaldav riist- ning tarkvara.

V PUNKTKIRJAS TEAVIKUTE VALMISTAMINE

Punktkirjas teavikute valmistamisel on peaaegu 10 aastat olnud prioriteetne suund õpikute valmistamine. Viimastel aastatel on punktkirjas õpikuid Tartu Emajõe Koolile valmistatud vähem kui varem. Aastal 2005 valmistati vaid 1 punktkirjas õpik. Kooli tellimuse vähenemise põhjused on suure osa vajalike punktkirjas õpikute olemasolu, soov neid koolis valmistada, samuti koolipoolsed rahastamisprobleemid. Seetõttu oli raamatukogus valmistatud punktkirjas teavikutest suurem osakaal ilu- ja muulaadsel kirjandusel. Kasvanud on õpilastele soovitusliku kirjanduse valmistamine.

Probleem on punktkirjas raamatute kasutajate väike arv, punktkirja vähene õpetamine ning pimedate vähene huvi selle kirja vastu.

Punktkirjas teavikute köitmiseks osteti uus köitmiseseade ja reljeefpiltide valmistamiseks paisupaberil reljeefpiltide valmistamise seade.

VI JUURDEPÄÄS ELEKTROONILISELE TEABELE

Kõnesüntesaatori abil arvutit kasutavatel nägemispuudega inimestel on interneti kasutamine tavapärasest keerukam - ekraanilugeja ei loe pilte ega graafilist kujundust ning üleminekul ühelt lingilt teisele loeb kõik ekraanil olevad linkide pealkirjad.

Osteti ekraanilugeja Jaws litsents, mis võimaldab raamatukogu kõigil nägemispuudega töötajatel kasutada oma töös kõnesüntesaatorit. See võimaldab juhtida ka helisalvestus- ja -paljundusteid.

Raamatukogu on olnud probleemide tõstataja ja osalt ka lahendaja järgmistes valdkondades:

- juurdepääs kodulehtedele ja üldkasutatavatele andmebaasidele;
- juurdepääs ajalehtedele ja raamatutele;
- juurdepääs nägemispuudega inimestele loodud andmebaasidele ja teisendatud õppematerjalidele.

Et aidata kaasa vastavalt Euroopa Liidu direktiivile ravimipakendite infolehtede nägemispuudega inimestele kättesaadavaks tegemisele on testitud ravimifirmade kodulehti ning tehtud ettepanekuid nende muutmiseks kõnesüntesaatori abil paremini kuulatavateks.

Nägemispuudega arvutikasutajatele on levitatud kõnesüntesaatoriga kuulamiseks ja suurendusprogrammiga lugemiseks “Eesti Päevalehe”, “SL Õhtulehe” ja “Postimehe” numbrite elektroonilisi versioone. Aasta algul kasutas teenust 19 ja lõpul 28 nägemispuudega inimest.

Kuna ajalehtede elektroonilised versioonid säilivad toimetuste linkidel vaid ühe päeva ja edastamine kasutajatele ei toimu automaatselt, on laupäevadel ja puhkuse ajal lehenumbreid

vahele jäänud. Seepärast on vajalik luua vastava tarkvaraga süsteem, mis võimaldaks laiendada ka edastatavate ajalehtede ja ajakirjade hulka.

Nägemispuudega arvutikasutajad on hakanud endale raamatuid skaneerima. Raamatukogu on alustanud eeltöid elektrooniliste tekstide säilitamise ja levitamise süsteemi loomiseks.

Sõlmitud on andmesideleping Eesti Hariduse ja Teaduse Andmesidevõrguga EENet. Ajalehtede ja ajakirjade Interneti arhiivide põhjal on koostatud ning raamatukogu kodulehel avaldatud lingikogu viidetega nägemispuudega inimeste tegevust käsitlevatele artiklitele, mis sisaldas aasta lõpuks üle 560 lingi. Kodulehele on paigutatud ka raamatukogu kohta avaldatud kirjutised.

VII TEGEVUSE TUTVUSTAMINE

Raamatukogu märkis 4. jaanuaril, punktkirja looja Louis Braille' sünniaastapäeval. Teist korda rahvusvahelist punktkirjapäeva ja korraldas 20. oktoobril ettelugemispäeva märkiva lugejate konverentsi. Konverentsil oli üle 70 osaleja.

Tehtavat on tutvustatud ajakirjas "Raamatukogu", ajalehtedes "SL Öhtuleht" ja "Videvik", STV uudistesaaates, Vikerraadios, Raadios Elmar, Pereraadios, Raadios Marta ning Põhja-Eesti Pimedate Ühingu infolehes "Kuukiir". Raamatukogu koostas lugejate konverentsi ettekannete põhjal Pimedate Liidu infolehe "Valguse Kaja" erinumbri ja saatis selle ka kõigile Eesti rahvaraamatukogudele.

Raamatukogu on tutvustatud seda külastanud Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia raamatukogunduse ja Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö üliõpilastele, töölähetustel Võru Keskraamatukogus ja Tartu Emajõe Koolis ning heliraamatute esitlusel Tallinna Kirjanike Majas. Aidati kaasa puuteraamatute näituse korraldamisele Viljandi Linnaraamatukogus.

Edaspidi on vajalik raamatukogu tegevust tutvustada enam neile nägemispuudega inimestele, kes ei kuulu pimedate ühingutesse, samuti rahvaraamatukogude töötajatele ja omavalitsuste sotsiaaltöötajatele.

VIII KAADER

Aastal 2005 töötas raamatukogus 9 täistööajaga töötajat. Neist 3 on nägemispuudega, 1 nägemispuude ja füüsilise puudega ning 1 füüsilise puudega. Ametis on 2 raamatukogundusliku kõrgharidusega infotöötajat, samuti helikandjatel ning punktkirjas teavikute valmistajad. Töövõtulepingute alusel töötavad heliraamatute, -ajalehtede ja -ajakirjade tekstide esitajad (peamiselt näitlejad ja diktorid), köitja, heliajalehtede ümbriku vormistaja ning ruumide koristaja.

Direktor osales 2005. aastal dokumendihalduse ja infotöötajad tarkvara Urram kasutamise koolitusel. Direktor on Hoiuraamatukogu nõukogu liige.

Aastail 2004-2005 Pimedate Raamatukogus puuetega inimeste tööerakendamisel tehti eest tunnustasid Eesti Puuetega Inimeste Koda, Sotsiaalministeerium ja Eesti Tööandjate Keskkliit Hoiuraamatukogu puuetega inimeste sõbraliku tööandja märgiga.

IX FINANTS- JA MAJANDUSTEGEVUS

Eesti Pimedate Raamatukogu finants- ja majandustegevus on kajastatud Eesti Hoiuraamatukogu 2005. aasta aruande 5-ndas alajaotuses.

X VISIOON

Aastal 2006:

- pikendada lahtiolekuaega ja hoida raamatukogu suvel lugejatele avatuna;
- valmistada heli- ja punktkirjas teavikuid 2005. aasta tasemel;
- tellida vanade ja väärtuslike heliraamatute restaureerimist ning salvestamist CD-dele;
- sisestada teavikute andmed tarkvarasse URRAM;
- täiendada raamatukogu kodulehte ja uurida selle kasutajasõbralikkust nägemispuudega inimeste vajadustest lähtudes;
- tutvustada raamatukogu tööd ajakirjanduses ja korraldada koos Lääne-Eesti Pimedate Ühingu, selle Pärnu osakonna ning Pärnu Keskraamatukoguga ettelugemispäeva tähistav lugejate konverents Pärnus;
- ehitada 2. korrusele laoruum ja lõpetada keldrikorruse ruumide kasutamine.